

MALA FILOZOFSKA BIBLIOTEKA

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Noam Čomski
Mišel Fuko

O LJUDSKOJ PRIRODI: PRAVDA PROTIV MOĆI

Priredio
Fons Elders

Prevod s engleskog
Slobodan Damnjanović

Beograd
2017.
DERETA

Naslov originala
Noam Chomsky and Michel Foucault
HUMAN NATURE:
JUSTICE vs POWER
The Chomsky – Foucault Debate
Edited by Fons Elders

Copyright © 1974, 2011 by Fons Elders,
Noam Chomsky and Michel Foucault
This edition first published in Great Britain
in 2011 by Souvenir Press
Copyright © ovog izdanja *Dereta*

NOAM ČOMSKI I MIŠEL FUKO: SUDAR DVE PARADIGME

Jednom sam sanjao mladića koji mi je postavio sledeće pitanje: *Kako prepoznajete filozofa?* Nasmejao sam se i rekao: *Filosof je ljudsko biće nalik na sva druga ljudska bića, ali on stalno razmišlja.* Onda je on upitao: *Da li filozofi razmišljaju na različite načine?* Opet sam se nasmejao: *Da, baš tako. Ponekad oni ne razumeju jedni druge.* Onda se on nasmejao, zahvalio mi se i otišao.

Moj prvi susret sa Fukoom više je bio sukob nego sastanak. Kad sam mu se izvinio zato što kasnim pet minuta, rekao je: „Ostalo je još dvadeset i pet minuta.” Kada sam završio uvodno izlaganje ciljeva projekta i pomenuo Čomskog, njegova jedina reakcija bila je: *Nisam ubeđen. Ostalo vam je još dvadeset minuta.*

Godine 1971. otputovao sam u Pariz da se ponovo sretnem sa Mišelom Fukoom. Ovog puta zbog video-intervjua sa njim. Morao sam da ga upoznam i tako sebe pripremim za predstojeću debatu između njega i Noama Čomskog. Intervju je bio odličan. Led je probijen. Bavili

smo se većinom važnih tema, obrađivanih u njegovim spisima, kao što su odnos između slobode i saznanja i smrti čovekove. On se trudio da ukaže na inherentnu suprotnost, ako ne i na protivrečnost između pojmova slobode i saznanja, čiji je zajednički imenitelj moć.¹ Moć u Fukoovoj filosofiji jeste sveobuhvatna i vodeća ideja. Tokom rasprave ona se pokazala kao rušilac pojma univerzalne pravednosti.

1971–2011.

Zašto je ova rasprava bila takvo otkrovenje 1971. i zašto je to ostala do dana današnjeg? Da li zato što su oba čoveka pokazala duboko, detaljno znanje, zasnovano na nizu impresivnih dokaza? Ili zbog razlike između njih dvojice, ne samo u duhovnom već i u fizičkom pogledu? Ili zato što je jedan govorio engleski, a drugi francuski i što su pritom, ne tražeći pomoć prevodioca, jedan drugog sasvim dobro razumeli? Ili zbog sukoba koji je postao vidljiv u drugoj polovini rasprave, onda kada je razgovor eksplicitno bio usmeren na politiku, moć, nepravdu i pravdu?

1 Razgovor će biti objavljen 2012. pod naslovom: *Sloboda i saznanje. Nikad objavljen intervju Fonsa Eldersa.* (Sve napomene u tekstu su autorove.)

Moj odgovor na ova pitanja jeste nedvosmisleno „da”. Ali to ne objašnjava zašto se zanimanje za ovu raspravu tokom poslednje četiri decenije stalno povećavalo. Glavni razlog te pojave po mom mišljenju leži u tome što su *Čomski i Fuko u njoj izneli na svetlo dana sukob koji postoji u samom srcu zapadne kulture i politike*. Zapad nema homogen pogled na svet. U njegovom pogledu na svet otelovljena je višeslojna tradicija sa suštinski suprotnim tendencijama, kao što su klasična protiv romantične svesti; hrišćanski verski sistem protiv sekularnog pogleda na svet; nacionalni pristup, koji je često u sukobu sa vrednostima promovisanim u Deklaraciji univerzalnih prava (1948). Na primer: Sjedinjene Države i Evropska unija ostvarile su visok stepen građanskih prava, ali one ljudska prava, zagarantovana pomenutom deklaracijom, uvek poriču kada se ona suprotstave njihovim nacionalnim interesima i imperijalističkim shvatanjima.

Građanin koga pored dnevne politike zanimaju pitanja budućnosti društva, globalizacije i klimatskih promena suočava se sa tenzijom koja postoji između opštih vrednosti i nemoći da se onaj „drugi” razume i prihvati. „Drugi” ili „stranac” za mnoge Amerikance i Evropljane danas su islam i muslimani, čak i onda kad žive u istoj državi sa njima².

2 U štampi: *Islam Unknown*. Fons Elders meets Asma Barlas, Nasr Abu Zayd, Abdullahi Ahmed An-Na'im, Reza Aslan, Amna Nusayr, Anuar Majid, Ömer Özsoy, Mehmet Asutay.

KAKO PRISTUPITI RASPRAVI

Sudar paradigmi jeste debata u kojoj dva nezavisna hrabra intelektualca vode raspravu o idealima i praksi prisutnim u zapadnoj kulturi i politici.

Da bismo razumeli i Čomskog i Fukoa, moramo razjasniti njihove ishodišne tačke, uključujući i dokaze koje daju za smisaonost takvih pretpostavki. To može da objasni zašto su filosofi u stanju da probude naše zanimanje za pitanja o poreklu i prirodi vrednosti; za problem postojanja ljudske prirode; za pitanje da li smo u svom postupanju slobodni ili determinisani, ali takođe i za sledeći problem: da li su ovo prava pitanja ili bi možda trebalo da krenemo u drugom pravcu?

EMPIRIZAM

Mišel Fuko pokazao se kao *parezijast*, tj. kao odvažan i slobodan pripovedač, koji problematizaciju doživljava kao stvaralački čin. U svojim poslednjim predavanjima održanim u oktobru i novembru 1983, na Berkli univerzitetu, on problematizaciju opisuje kao „stvaranje u smislu da u određenoj situaciji ne možete zaključiti da će doći do ove vrste problematizacije. Imajući u vidu određenu problematizaciju, vi na ovaj način samo možete dati odgovor na neke konkretne i specifične aspekte sveta. U

procesu problematizacije postoji odnos između mišljenja i stvarnosti”³

Ovim opisom Fuko odgovara na moju raniju tezu po kojoj *moramo da razjasnimo njihove ishodišne tačke i način na koji dokazuju smisaonost svojih pretpostavki*. Njegova ishodišna tačka jeste *konkretan i specifičan aspekt sveta*. Fuko je empirist: postoji samo ovaj svet čulnih podataka i činjenica, spojenih na različitim nivoima u raznim strukturama, u kojima je – za njega – pitanje moći najviše političko pitanje: *ko ima moć nad drugima, ali i nema moći bez potencijalnog odbijanja ili pobune*. On ne prihvata pojam ljudske prirode jer je on rezultat borbe za moć koja se vodi između buržoazije i proletarijata. To je njegova pozicija u raspravi sa Čomskim. U narednim godinama on će se distancirati od ove vrste marksizma, ali će osnovno empirističko shvatanje stvarnosti, koje poriče postojanje urođenih pojmova – postojanje koje Čomski brani – nastaviti da dominira njegovim pogledom na svet.

RACIONALIZAM

Ishodišna tačka Čomskog jeste teza da ljudska priroda postoji na objektivan način i da sva ljudska bića poseduju ovu *ljudsku prirodu* sa njenim *urođenim idejama* i *urođenim strukturama*.

3 Iz: *Fearless Speech*, Michel Foucault, Los Angeles: Semiotext(e). 2001.

Onima koji ne prihvataju osnovne pretpostavke njegove revolucije u lingvistici, Čomski postavlja pitanje koje je postavio u debati sa Fukoom: „... da li je moguće pomoću trenutno dostupnih prirodnonaučnih pojmova opisati sposobnost deteta da stekne složen sistem znanja; i štaviše da, pošto je steklo takav sistem znanja, to znanje sad koristi na slobodan, kreativan i izrazito individualan način na koji to čini?”⁴

Postaviti pitanje znači odgovoriti „da”. Racionalista Noam Čomski jeste univerzalista u najdubljem značenju te reči. Univerzalista zato što tvrdi da svako ljudsko biće poseduje urođene ideje i urođene strukture, potencijalnu sposobnost da se organizuje i da tako vodi jedan pristojan, stvaralački život.

Čomski svoj anarhosindikalizam ne zasniva na lingvistici izloženoj u knjizi *Sintaksičke strukture* (1957) i drugim publikacijama. Ali njegova lingvistika i anarhosindikalizam dele pretpostavku o postojanju ljudske prirode sa urođenim kvalitetima, pretpostavku koju Fuko ne može da prihvati, jer to ne dopušta njegov empiristički odnos prema stvarnosti i saznanju.

Jaz između Čomskog i Fukoa u shvatanju stvarnosti, to jest ontologije i saznanja, tj. epistemologije, jeste onaj isti jaz koji se tokom poslednja tri veka ispoljio u filozofiji i političkoj teoriji Evrope i Sjedinjenih Država. Ovi vekovi apogeja obe kulture, uključujući osvajanje

⁴ O ljudskoj prirodi, str. 21.

kontinenata, svetske ratove, Holokaust i veliko blagostanje, traže produbljeno razmišljanje.

PUT KOJIM IDEMO

Razlog zbog koga sam ove intelektualce pozvao da vode raspravu o svojim shvatanjima pre svega leži u tome što i jedan i drugi teže da promene društvo u kome žive, ali se njihove strategije zasnivaju na sasvim različitim, ako ne i suprotnim pretpostavkama. Put ili strategija koju koristimo imaju značajne posledice po ciljeve koje nastojimo da ostvarimo.

Fons Elders
Kapberg, Varder, Holandija
proleće 2011.
www.fonselders.nl

O LJUDSKOJ PRIRODI: PRAVDA PROTIV MOĆI

Priredio *Fons Elders*

Za izdavača

Dijana Dereta

Izvršni urednik

Anja Marković

Lektura

Aleksandra Šašović

Korektura

Dijana Stojanović

Likovno-grafička oprema

Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-145-6

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2017.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

141.7 Чомски Н.(047.53)

141.7 Фуко М.(047.53)

130.2 Чомски Н.(047.53)

130.2 Фуко М.(047.53)

ЧОМСКИ, Ноам, 1928–

О људској природи : правда против моћи : rasprava: Čomski – Fuko / Noam Čomski, Mišel Fuko ; priredio Fons Elders ; prevod s engleskog Slobodan Damnjanović. – 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2017 (Beograd : Dereta). – 100 str. ; 17 cm. – (Mala filozofska biblioteka)

Prevod dela: Human Nature: Justice vs Power / Noam Chomsky, Michel Foucault. – Tiraž 1.000. – Str. 5–11: Noam Čomski i Mišel Fuko: sudar dve paradigme / Fons Elders.

ISBN 978-86-6457-145-6

1. Фуко, Мишел, 1926–1984 [интервјуисана особа] 2. Елдерс, Фонс, 1936– [особа која интервјуише] [аутор додатног текста]

а) Чомски, Ноам (1928–) – Интервјуи б) Фуко, Мишел (1926–1984) – Интервјуи

COBISS.SR-ID 242231820